

AD BİLİMİ YAZILARI: 8 AD VE SOYADI ÇEŞİTLEMESİ

Yaşı 70'e yaklaşanlar, eğer bir de 1950'li yıllarda evlerinde veya dükkânlarında radyoya sahip idiyeler *Cıngıllıoğlu* markasını hatırlayacaklardır... Bu bir kolonya markası idi ve günümüzdeki tv kanallarında kafamızı şişiren telefon reklamları kadar sık yayımlanmıyordu. Yani başka ad bulamamışlar da *Cıngıllıoğlu*'nu kolonya markası olarak mı almışlardı? Evet, aynen öyle. Çünkü o uzun kelime imalatçı ailenin soyadı idi. Eğer o kolonyanın markası amber, mis gibi kokuyu çağrıştıran kelimeler olsaydı ben çoktan unutup gitmiştim. ("Kim bu aile?" diye sorduğunuzu iştir gibiyim. Bugün acaba özel üniversitesi olan ailelerden biri olmasın!)

Galiba daha sonraki yıllardaydı; bir de mobilya reklamı başlamasın mı? Üstüne üstlük ondaki adın bir de olumsuzluk çağrıştıran yanı vardı: *Haraççı Kardeşler!*

Neyse biz o yılların Konya'sına dönelim. Acaba bizim diyarda hangi kelimeler soyadı olarak kullanılıyor! Bir tabelacı babanın oğlu, bir tabelacı ağabeyin kardeşi olarak gözüm hep iş yeri adlarındaydı. Ama aklım-

Prof. Dr.
Saim SAKAOĞLU

da kalanlar o kadar azalmış ki... *Sürüm Şekercisi, Çöğen Helvacısı, Hadika-i Sıhhat Eczanesi, Şehir Bakkaliesi, Çatlı Ticaret*, vb... Ancak bunların pek azı soyadı idi. Bir de *Ellikiler, Sakallıoğulları, Attar* (tabii Konya ağzıyla *Ettar*) *Oğlakçı*... Bunlarda soyadı ön planda idi. Şimdi öyle mi? *Şakalak, Hekimoğulları, Özgüzar, Kamışcıoğlu*, vb. soyadlarını iş yeri adı veya marka olarak görmek bizleri sevindiriyor.

Bu yazımızda, gazetelerin ölüm, teşekkür, anma, vb. türdeki ilanlarında gözümüze çarpan pek çok konuya kısa kısa dokunacağız. Bakalım bizim ad dünyamız nasıl zenginliğe sahipmiş?

İstanbul Şehir Tiyatroları'nda bir hanım oyuncu vardı. Adı *Peri*, soyadı ise *Han* idi. Bu hanımefendinin adı ile soyadını birleştirecek olursanız yine bir ad ortaya çıkacak: *Perihan*. 8 Ağustos 2008 tarihinde ölüp de ancak 10 Ağustos 2008 tarihli gazetelerde (*Tercüman*) haber olan Yeşilçam'ın karakter oyuncusu *Peri Han* acaba bu hanım mıydı? Bunun açık adı *Hatice Perihan Özbeçerek*

imiş. Oysa Şehir Tiyatroları'nda takma ad kullanılmazdı!

TRT Türk müziği sanatçılarından *Alp Bey*'in soyadı nedir? Hemen söyleyelim: *Arslan*. Yani birleşirse Anadolu fatihinin adı ortaya çıkacaktır.

Oğuz Bey bir petrol mühendisi idi; bir trafik kazasında kaybetmişiz. Hakkında verilen 'Başsağlığı' ilanından öğreniyoruz ki soyadı *Han* imiş: *Oğuz Han*. (*Hürriyet*, 8 Ağustos 2006)

Yine hafızama sığıyorum. Bir gazetecimizin adı *Yusuf Ziya* soyadı ise *Ademhan* idi. Meğer Türkiye İş Bankasının emekli müdürlerinden *Adem Bey*'in soyadı da *Han* imiş: *Adem Han* (*Hürriyet*, 9 Eylül 2006)

Bir gazetede bazen pek çok ölüm ilanı çıkar. Bunlardan birkaçında ölenlerin *Mehmet* olabileceği gibi o günkü ölüm ilanlarında ortak soyadları da olabilir. Şu iki adın sahipleri ayrı kişiler, ilanlardan öyle anlaşılıyor. Biz sadece dikkatinize sunmak istedik: *S. Cahit Gürol – Hüseyin Cahit Gürol*. Akrabalığın olmadığını da belirtelim. (*Hürriyet*, 8 Eylül 2000)

Hiç karşılaşmadım ama bir zamanlar Konya'da, siyasete de girmiş bir hemşehrimiz vardı. *Yılmaz Yılmaz* adında... Yüksek Öğretmenli arkadaşlığımın adı da *Şahin Şahin* idi. *Arslan Arslan* emekli bir tarih öğretmeniymiş, ilanından bu kadarını çıkarabildik. (*Cumhuriyet*, 7 Mayıs 1991)

Bu tür tekrar erkeklerde daha sık oluyor; hanımlarda ise evlenecekleri beyin soyadına bağlı. Rahmetli halk müziği araştırmacısı *Özcan Seyhan*, meslektaşım Prof. Ali Berat Alptekin'le bacanaktı. Ali Bey'in baldızının adını elbette merak ettiniz: *Seyhan* idi.

Celal Güneş, birkaç yıl önce bir İstanbul gazetesinin Konya temsilcisiydi: *Celal Bey* bir bahar günü babasını kaybedince *Merhaba*'da bir 'tazi-

ye' ilanı çıkar. "... muhterem babası *Hacı Celal Güneş*." Baba oğul *Celal*'ler... (*Merhaba*, 11 Kasım 2005)

Aradan üç yıl geçer, bir Konyalı oğul ilan verir babasının ölümü üzerine. Merhum *Ertuğrul Onur*'un yakınları arasında bir *Ertuğrul Onur* daha vardır. Ancak bu *Ertuğrul* torun veya amcazade filan değil, oğul *Ertuğrul Onur*'dur. (*Hürriyet*, 7 Ağustos, 2008)

Türk dünyasında en çok türevi olan ad *Gül*'dür. Adımızdan tutunuz da soyadımıza, lakaplarımıza varıncaya kadar her yerde *Gül*. *Gül Gülgün*'ü hatırlayanız var mı? İstanbul Şehir Tiyatroları'nın önemli oyuncularından idi. *Gülser Gültan* ise bir meslektaşımızın annesi imiş. (*Milliyet*, 10 Ekim 2000)

Ertuğrul Savaş Selek, Karaman eşrafından bir ailenin gerçekten "biricik oğulları"ydı. Çünkü bütün kardeşlerin adları *gül* ile başlıyordu: *Gülser, Gülşah, Gülçin*. Siz, merhum nasıl bir *gül*'lü ad koyabildiniz ki? *Gülbay* veya *Gülbey* olabilir miydi acaba? (*Hürriyet*, 24 Haziran 2008)

Bu tür adlandırmaya bir örnek daha verelim. Mollie Hanım (doğumu 1921, İngiltere), Ali Şinasi Emre'nin 60 yıllık eşiydi. Emre çiftinin kızları *Nevin, Nilüfer* ve *Nilgün* adlarını taşıyor. Ya evin tek oğlu Ali Tarık'ın eşinin yani ailenin gelinin adı ne olabilir? *Nüket!* (*Hürriyet*, 26 Temmuz 2006)

Hepimiz soyadı olabilecek kelimeleri aşağı yukarı biliriz. Ama soyadı yerine kullanılan öyle adlar var ki şaşırıp kalırsınız. Hani yazarlar bu tür muziplikleri yaparlar ama sıradan vatandaş da yapabilir mi?

Kore gazisi *Ali Bey*'in ailesi pek meraklı ki soyadı olarak *Osman*'ı almış: *Ali Osman*. Oysa bu ikili bir arada tek bir ad olarak kullanılır. Prof. Dr. *Ali Osman Öztürk*, Prof. Dr. Ali Osman Koçkuzu... Ailenin

tarihe düşkünlüğünün kaynağı oğullarının adlarından kaynaklanıyor. *Osman*'a oğul adı olarak neler yarasır? *Yavuz ve Fatih*. (*Hürriyet*, 20 Haziran 2007)

Rasim Kerim de Yapı Kredi emeklilerinden... Kerim hep ad olarak kullanılırdı... Hatta Abdülkerim daha da yaygındı. Ama dedeler öyle münasip görmüşler, torunlar ne yapsın!

Hemen şunu söyleyelim, hem ad, hem soyadı olarak kullanılacak kelimelere sözümüz yok.

Hamdullah Suphi Bey'i hepimiz tanırız. O, Türk edebiyatının en ünlü hatiplerinden biridir. İş soyadı almaya gelince devreye Atatürk girer ve onun adının 'Hamdullah' olduğundan yola çıkarak adının Türkçe karşılığı gibi algılanacak bir soyadı verir: *Tanrıöver*

Eski politikacılarından Feridun Fikri de benzer bir yöntemle soyadı alır: *Düşünsel*.

Ben, *Katip* adını o ilanının yayımlandığı güne kadar hiç ad olarak işitmemiştim.

Katip Bey, ilanının çıktığı günlerde Ordu Valisi olan Kemal Yazıcıoğlu'nun babasıdır. Rahmetli *Katip Bey*, adı gibi okur-yazar biri olmalı ki soyadı olarak adının Türkçesini alıvermiş. O da yetmemiş bir de sonuna *-oğlu*'nu ekleyivermiş. *Yazıcıoğlu*. Kemal Bey'in enişterinin soyadları da *-oğlu* ile bitiyor: *Maytapoğlu*, *Tuzcuoğlu*. Acaba? (*Hürriyet*, 19 Nisan 2001)

İlanların dilinden göze çarpan bir özellik daha var. Aynı kişinin adının farklı imla ile yazılması. Acaba dizgicilerinden mi kaynaklanıyor, yoksa metni verenlerden mi, bilemiyoruz.

Merhum Talat Bey'in adı aynı gazetede hem bir 'Vefat' ilanında, hem de bir 'Başsağlığı' ilanında görülüyor. İlkini veren ailesi, ikincisini veren ise şirkettir: *Talat- Talât* (*Hürriyet*, 3-4 Nisan 2007) Ailenin ilanı, bayağı te-

ferruatlı... Sülalenin tamamı yazılmış gibi... Bu arada dikkatimizi çeken adlar da var. Merhumun annesinin ve kızının adı *İklame*. Ben ilk defa görüyorum. Torunu *Şive*, yiğenleri *Bertuğ* ve *Ösen*, küçük yiğenleri *Lal* ve *Dila*, dünürü ise *Seyda* adlarını taşıyor. İyi ki *Talât* şeklinde yanlış yapılmış da *Ösen*'i filan yakalayivermişiz.

Bir de tek adıyla tanınıp daha çok ölüm ilanlarında öbür adı da ortaya çıkanlar var. Milletvekili, sanatçı ve tvyapımcısı Osman Yağmurdereli'nin tam adı neymiş, biliyor musunuz? *Osman Gazi*. 3 Ağustos 2008 tarihli *Hürriyet*'te yayımlanan ilanları hep iki ayrı ad ile idi: *Osman- Osman Gazi!*

Ad benzerlikleri sık sık karşımıza çıkar. Hatta bu benzerlik bazılarının başına iş bile açabilir. Biz, başa iş açmayanlardan birkaç örnek verelim.

Orhan Bilgin (Türkiye Millî Olimpiyat Komitesi üyesi, müsteşar), (*Hürriyet*, 1 Ağustos 2006), Prof. *Orhan Bilgin* Marmara Üniversitesinde hoca...

Erol Bilgin (Türkiye İş Bankası emeklilerinden) (*Hürriyet*, 11 Aralık 2002), öbür *Erol* Bey eski apartman komşum...

Süleyman Türk (Eski bakanlardan Hikmet Sami Türk'ün babası) (*Hürriyet*, 13 Ağustos 2006), öbür *Süleyman* Bey Selçuk Üniversitesi Tıp Fakültesinde profesör).

Ali Şen (Bir kargo şirketinde sürücü imiş) (*Hürriyet*, 22 Haziran 2006), öbürlerinden ikisi yeter mi? İlkini bütün Fenerbahçeliler biliyor; öbürü de Şener Şen'in babası...)

Yaşar Kemal'in 'Hacı' olduğundan, hem de vefat ettiğinden haberiniz var mıydı? (*Hürriyet*, 20 Ağustos 1993)

Biz *Ayhan Işık*'ın güneş çarpmasından öldüğünü sanıyorduk; meğer trafik kazası sonucu vefat etmiş. (*Merhaba*, 9 Kasım 2007)

Son örnek daha da şaşırtıcı.. Ölen *Süreyya Odabaşı*, erkek... Fotoğrafi var; baba, kayınpeder, dede diye anılıyor (*Hürriyet*, 13 Eylül 2004). Hayatta olanı ise, Konya kültürüne büyük hizmetleri geçen merhum A. Sefa Odabaşı'nın kız kardeşi.

Allah uzun ömür versin, eski genel müdürlerden *Nail Tan*, galiba birkaç *Nail Tan*'ın ölümünden haberdar olmuş.

Birkaç ilgi çekici ad ile yazımı bitirelim: Kim 'muhibir' olmaya razı olabilir? Orhan *Muhibir* Sungurlu (*Hürriyet*, 20 Ağustos 2006)

Besicilik sıkça kullandığımız kelimelerden... *Besi*'de öyle... *Besi Hanım*'ın ruhuna fatiha. (*Milliyet*, 30 Eylül 2005) Şu hanımlar da birer fatiha bekliyor. *Seferiye* (*Hürriyet*, 6 Temmuz 2008), *Feslihan* (*Milliyet* 18 Aralık 2005), *Şehla* (*Milliyet*, 7 Şubat 2007), *Güle* (*Hürriyet*, 29 Eylül 2007), *Aynal* (*Hürriyet*, 19 Nisan 2001), *Haniy* (*Hürriyet*, 12 Haziran 2007), vb.

Peki dua bekleyen erkekler yok mu? Olmaz olur mu? *Nerim* (*Cumhuriyet*, 13 Mart 2008), *Kalip* (*Hürriyet*, 4 Haziran 2007), *Muharrem Esir* (*Hürriyet*, 30 Mayıs 1988), *İmdat* (*Hürriyet*, 30 Mayıs 1988), *İhya*

(*Milliyet*, 24 Kasım 2007), *Hüseyin Lisanettin* (*Hürriyet*, 25 Mayıs 2008).

Adlarımız, soyadlarımız, lakaplarımız... Ne yazmakla biter ne saymakla... Hatta onlarla ilgili fıkralar da bitmez. Biri sevgili meslektaşım Fikret Türkmen'den, iki ad fıkrası ile konumuzu bitirelim.

Temel'e, 'Adın ne?' diye sormuşlar.

"Temel, demiş, ama içinde R yok."

Soran dayanamayıp itiraz etmiş.

"Eee, zaten adında R yok!"

Temel sinirli sinirli cevap vermiş:

"Peki biz ne dedik?"

Adam utana sıkıla hâkimin karşısına çıkmış:

"Hâkim bey, ben adıma değiştireceğim!"

"Adın ne evladım?"

"Murat Eşek..."

"Aferin evladım... Ne olmasını istiyorsun?"

"Mehmet Eşek..."

Aczimin Giryesi

Arayış...

Hayat bir arayıştır beşikten mezâra
Kimi erer murada, kimi de kazârâ
Balsa aradığını, bilin ki muhakkak
Kaybedip yine düşecektir âhuzâra.

Ahmet Sevgi

Millî Mücadele Kahramanlarımızdan TELGRAFCI A. HAMDİ MARTONALTI

Yrd. Doç. Dr.
Hasan ÖZÖNDER

Millî Mücadele, aziz milletimizin yediden yetmişe bütün fertleriyle verdiği, tarihte emsali olmayan kurtuluş savaşıdır. Bu zaferde, milyonlarca insanımızın feda ettiği nice alınteri, mubarek kanı, aziz canı vardır.

Bu uğurda hayatını ortaya koyan kahramanlarımızdan birisi de, Telgrafçı Ahmet Hamdi Bey'dir

A. Hamdi Bey, 1308 / 1890 yılında, Manastır'da doğdu. Babası, Ahmet Efendi, annesi, Habibe Hanım.

1911'de telgraf memurluğuna başladı. Ertesi yıl, Sırpın şehri işgal etmesi üzerine, ebeveynini ve çocuklarını yanına alarak, zor bir yolculukla İstanbul'a geldiler. 1919'da Büyük Postane'ye telgraf memuru olarak atandı.

16 Mart 1920'de İngilizler, Payitaht güzel İstanbul'umuzu işgal etmek üzere harekete geçtiler. Sabahın alaca karanlığında, günlerden beri topları şehre dönük gemilerinden karaya çıkan müstevli askerlerin bir kısmı, köşebaşlarına makineli tüfeklerle yerleştiler. Bir kısmı da, resmî daireleri ele geçirmeye koyulurlar. Bu arada, Şehzadebaşı Karakolu'ndaki askerlerimizi şehit ederler. ardından, Mebuslar Meclisi'ni basarak, Kuva-yı Milliye taraftarlarını tutukladılar. Böylece mahzun İstanbul'umuzu işgal plânlarını adım adım uygulamaya koymaya başladılar.

Bu hak, hukuk dışı hareketten, olup-bitenden, Ankara'da bulunan Müdafaa-i Hukuk Hey'et-i Temsiliyye'deki Mustafa Kemal Paşa,

henüz haberdar değildir.

Düşman askerleri, Büyük Postane'yi de ele geçirmek için binaya hızla yaklaşmaktadırlar. İşte bu hengâmede, duruma vakıf olan görevli telgraf memurumuz Manastır'lı Ahmet Hamdi Bey, hemen harekete geçerek, postanenin alt katındaki odasında maniplesi ile, hayatı pahasına da olsa, binbir zorlukla Ankara'yla bağlantı kurmayı başarır. Ve İngilizlerin başlattıkları ve süratli şekilde devam ettirdikleri işgal hareketinin safahatını bildirmeye muvaffak olur. Onun gelişmeleri bildiren cümleleri kesik kesik de olsa sürer. Yayılmanın devam ettiği, hatta Harbiye Nezareti'nin ve Tophane'nin de ele geçirildiği, müstevlilerin Beyoğlu Postanesi önünde buldukları ve burayı da işgal etmek üzere oldukları, diğer taraftan rijhtımdaki zırhlıların asker boşatmaya devam ettikleri haberlerini de geçer.

Kısa bir süre sonra Büyük Postane'ye de giren işgalci düşman askerleri, görevlileri binayı terk etmeye mecbur ederler. Ama Hamdi Bey, sığındığı alt kattaki küçük odada, canını ortay koyarak Ankara ile bağlantısına devam eder. Fakat, biraz sonra telgraf telleri kesildiği için, yapacak bir şey kalmadığından, o da binadan gizlice uzaklaşmak zorunda kalır.

Mustafa Kemal Paşa, onun her türlü takdir ve tebriğe lâyık büyük cesaret ve fedakârlıkla ulaştığı telgrafların altına kurşun kalemiyle: **“Serian Kolordulara benim imzama. M. Kemal”** notunu koyarak, askerî

birliklere derhal bildirilmesini emreder.

Hamdi Bey'in Mustafa Kemal Paşa ile habeleşmesini, meslektaşlarından birisi, Ankara'ya muhalif olan genel müdüre ihbar eder. Hamdi Bey'in odasını basarlar. Durumu hiss-i kable'l-vuku' ile birkaç dakika önce tahmin eden Hamdi Bey, çektiği telgraf metninin kâğıdını küçük parçalar halinde yırtarak yutar. Gelenler, hiçbir şey bulamazlar. Ama, duruma çok hiddetlenen genel müdür, hemen orada kaleme aldığı bir emirle, Manastır'lı Hamdi ve kendisi ile temasta bulunanların vazifelerine son verir.

Hamdi Bey, ertesi gün maceralı bir yolculukla gizlice Anadolu'ya geçerek, Mustafa Kemal Paşa'nın hizmetine girer.

Mustaf Kemal Paşa, Postaneyi ele geçiren düşman askerleri tarafından her an için öldürülebilecek durumda bulunmasına rağmen, ölümü bile hiçe sayarak görevini yerine getiren kahraman telgrafçımız Hamdi Bey'i, her vesile ile ve Nutuk'unda da özel sayfalar ayırarak medih, takdir, tebrik, tebcil, taltif etmiş ve kendisine telgrafçı yapmıştır.

İstiklâl Savaşı'nın kazanılmasından sonra Hamdi Bey'e İstanbul'da dayalı-döşeli bir ev verilir. Vazifeye devam arzusu üzerine Kartal telgraf memurluğuna atanır. Çıkarılan soyadı kanunu üzerine ona, bizzat Mustafa Kemal Atatürk, işgali haber verdiği gün olan 16 Mart tarihinden dolayı, "**Martonaltı**" soyadını armağan eder.

A. Hamdi Martonaltı, memuriyetinin son yıllarında Konya tren istasyonu telgrafçılığına tayin edilir. Buradan emekli olur. Konya'ya yerleşir. Dostlarıyla ve unutulmaz hatıralarıyla baş başa yaşar. 9 Aralık. 1945'de vefat eder. Kabri şehrimizin Musalla Mezarlığı'ndadır. Çeyrek asır kadar önce bu mezarlıkta yaptığımız türbe tetkikleri sırasında, uzun yılların ge-

tirdiği etkiler sonunda yıpranmış ve kaybolmaya başlamış durumda olan kabrini görmüş ve fotoğraflarını çekmiştik. 1982'deki bir sohbetim sırasında konu, basına intikal etti. Belediye Başkanlığı görevini de yapmakta olan Vali Sayın Lütfi Fikret Tuncel habere sahip çıkarak bizi makamına davet etti. Görüşmeler sonunda, bir anma töreni düzenleme kararı alındı. PTT Bölge Müdürlüğü önünde gerçekleştirilen törende Vali, Örfi İdare Komutanı merhum Org. Bedrettin Demirel ve ben, Hamdi Bey'in hizmetini, günün mânâ ve önemini anlatan birer konuşma yaptık. Ertesi yıl 16 Mart'ta düzenlenen anma törenine Ulaştırma Bakanı, PTT Genel Müdürü de katıldı. Kabrinin ortaya çıkarılmasını sağladığımız için bize bir teşekkür ve tebrik şiltini verme nezaketinde bulunuldu. Yaptığım konuşmamda, şimdiki Konya Emniyet müdürlüğü ile PTT Bölge Müdürlüğü önündeki, açılışı henüz yapılmamış olan yeni caddeye, "**Telgrafçı Hamdi Bey**" adını verilmesini ve önümüzdeki yıl yapılacak anma töreni münasebetiyle Hamdi Bey posta pulunun ve ilk gün zarfının hazırlanmasını teklif etmiştim. PTT Genel Müdürü sayın Servet Birgi'nin bu teklifimi yerinde bularak, "Yapacağını; hattâ bundan sonra her yıl 16 Mart tarihinde yurt çapında, bütün PTT teşkilâtında onu anma törenleri düzenlenilmesinin gelenekselleştirilmesi emir ve Valimizin de, caddeye onun adının verileceğine dair müjdelarını unutamam. Nitekim, pul ve ilk gün zarfı yayımlandı. PTT teşkilâtının bütün şubelerinde anma törenleri uzun yıllar yapıldı. O gündür bu gündür cadde, onun adıyla anılmaktadır.

Millî Mücadele kahramanlarımızdan Telgrafçı Ahmet Hamdi Martonaltı'yı, vefatının altmışdördüncü yıldönümünde de minnet ve şükranla anıyor, ölümsüz ruhuna Fatihalar ikram ediyoruz.

ÇANAKKALE

Abdullah UÇAR

İnsanoğlu hırslı ve tamahkâr yaratılmıştır. Fıtratında mevcut olan bu duygular Adem (a.s.)'in oğlanları ile kendini göstermiş ve Kabil, Habil'i öldürmüştür.¹

O tarihten günümüze Dünya üzerinde kavgalar, kıtaller, savaşlar... hiç eksik olmamış, her devir ve dönemde menfaat çakışmalarından dolayı büyük-küçük savaşlar yapılmıştır ve yapılacaktır.

Çanakkale savaşına kadar; dünya tarihinin en kanlı savaşı Alman, İngiliz, Fransız askerleri arasında cereyan eden Marn muharebesi (Eylül 1914) kabul edilmiştir. Savaşın cereyan ettiği sahada, Kilometre kareye 30 ölü düşmüştür. Çanakkale Savaşının nasıl bir savaş olduğunu takdir bakımından sadece bu rakam bile yeter ki; orada kilometre kareye 258 şehit ve ölü düşmüştür.² Bazı yerlerde 1 metre kare toprağa 6000 mermi atılmıştır. 6 milyonda bir ihtimal olan iki merminin birbirini vurması ve delmesi olayı da birçok defalar gerçekleşmiştir. Bunlar bugün müzelerde sergilenmektedirler.

Çanakkale
savaşı Hilâlle

Haç'ın varlık-yokluk kavgasıdır. Çanakkale savaşı İslâm ve Müslümanların kaderini tayin eden bir savaştır. Çanakkale Savaşı Tevhide değil tekniğe, insana değil imkânlarla ve teknolojiye, manaya değil tamamen maddeye güvenen, Kâinatın yaratıcısını hesaba katmayan ve tarih boyu savaştığı Türk ve Osmanlı neslini küçümseyip, umursamayanların hezimete uğradıkları bir savaştır. Kısaca Çanakkale; yenilmeyiz diyenlerin yenildiği, Haçlı gururunun yere serildiği, İslâm'ın kıyamete kadar bâki kalacağını gördüğü bir savaştır.

420'si muharip gemi olmak üzere Müttefik güçler 710 gemi ile, boğazları geçip Türkiye'yi işgal etmek ve Ruslar'a yardım etmek üzere Çan-

nakkale önüne gelmişlerdir. Batı'nın süper güçlerine(!) karşı, yokluk, kıtlık ve her türlü imkânsızlıkla çıkan Mehmetçik, 253 bin şehit vermiş, ama kanını heder edip bedava akıtmamış, 205 bin İngiliz, 47 bin Fransız olmak üzere 252 bin düşmanı da savunduğu aziz vatanın topraklarında alıkoymuş, 200 yıldır hiç yenilgi almayan İngiliz donanmasını yenerrek dünyaya rezil etmiştir. Halbuki; en büyük gemilerinden biri, Troya savaşlarında yenilmez kral anlamına gelen ve Asyalılara (Troyalılara) karşı yenilmeyen Kral Agamemnon'un ismini taşıyordu. Yani "biz yenilmeyiz, yenilmeyeceğiz" diyorlardı.

"Şafak yüz binlerce yıldız sönmeden sökmez" derler. Millî Şairimizin de: "Bir hilâl uğruna ya Rab ne güneşler batıyor." Dediği gibi yıldızlar sönmüş, güneşler batmış, her evden 3-5 şehit verilmiş, cephe gerisindeki telef olan insanları da sayarsak, İstiklâl savaşında 3 milyon insanımız,³ birçoğu genç yaşta, hayatının baharında canını feda kanını sebil etmiş ama, şerefimizi, onurumuzu ve istiklâlimizi bize miras bırakmışlardır. Ruhları şad olsun, sonsuz minnet ve şükranlar Allah'a ve onlara olsun.

Avrupa medeniyeti: Asyalıların, Afrikalıların, Amerika yerlilerinin, Azteklerin, Mayaların, İnkaların, kısacası Kızılderililerin, Eskimoların... kanı, canı ve kemikleri üzerine bina edilmiş bir medeniyettir.

Haçlıların mabudu para, mabedi banka, en büyük gaye ve hedefi de menfaattir. Fransız filozofu Sartre bu durumu şöyle dile getirir: "Paris'in ihtişamına çarpılan bir doğulu, o ihtişamın altında kendi atalarının çalınmış veya gasp edilmiş zenginliklerinin yattığının farkında değildir."⁴

20. Yüzyılın başlarına gelindiğinde dünyanın %84'ü Hıristiyan toprağı veya sömürgesi idi. Dünyada bir tek bağımsız Müslüman devlet vardı o da Osmanlı. İşin garip tarafı Osmanlı nüfusunun % 40'ı Hıristiyan

tebaa idi. Bu durum ezilen, sömürülen, Hıristiyanlar tarafından onuru zedelenen Müslümanlar için bir teselli kaynağı oluyordu. "Haçlılar bize tahakküm ediyor ama onlardan milyonlarcası da Osmanlı tebeası" diyorlardı. Osmanlıyı İslâm âleminin lideri, bir ağabey, bir kurtarıcı, istiklâlleri için bir ümit kaynağı olarak görüyorlardı.

Bunun için Haçlılar en büyük Türk ve Osmanlı düşmanıdır. Milyonluk ordular halinde defalarca Haçlı Seferleri düzenlemişler, Müslümanların bu ümidini kırabilmek, dünyanın her tarafını Hıristiyan yapıp sömürebilmek, yani ne yapıp yapıp Osmanlıyı dünya siyaset sahnesinden indirebilmek için uğraşmış ama bit türlü başaramamıştı. Fakat şimdi ortam müsait idi. Hasta adam Osmanlının ipini çekip, neticeye varmak istiyorlardı. Sömürdükleri dünya menfaatlerini bölüşme hususunda Almanlarla anlaşmamışlar ve savaşa tutuşmuşlar, bir bahane ile Osmanlıyı da savaşın içine çekmişlerdi.

Bu savaşta da yine tarih tekerrür etmiş, Haçlı ruhu tezahür etmiş, Osmanlının on katından fazla nüfusa sahir olan ve dünyanın süper gücü durumunda olan Hıristiyan devletler ittifak edip üstümüze çullanmışlardır. Bu devletlerden sadece Rusya'nın o tarihteki, yani 1912 li yıllardaki nüfusu 129 milyon, % 40 Hristiyan olan Osmanlı'nın nüfusu ise (tebeanın nüfusu da dahil) 42 milyondur.⁵

Bu durumları ve Osmanlının askeri, maddi ve ekonomik imkansızlıklarını da bilen mağrur Hıristiyanlar, kola içerek, sakız çiğneyerek, uygun adımla Anadolu'yu baştan başa geçecekleri kanaatiyle gelmişlerdi. Daha sonra pabucun ne kadar pahalı olduğunu gören Müttefik Güçler baş kumandanı Hamilton hatıralarında şöyle yazmıştır: "Bu gün 90 bin piyade mermisi yaktık. 1800 şarapnel attık. Aylardan beri

*Türk ordusunu hırpalamaya çalıştık. Ey Tanrım! Bu Türkleri inandıkları Allah'tan ayırmak için başka ne yapılabilir?*⁶

Lise talebelerimiz bile şahadet şerbetini içmeye can atmışlardır.⁷ cepheye o kadar yürekten savaşmışlar ki, atacak mermi bulamayınca düşman gemilerine elleriyle taş atarak şehit olmuşlardır.⁸ Şair onları şöyle tasvir ve taltif eder:

Damarlarında şehâmet yüzerdi kan yerine

*Yüreklerinde ölüm şevki vardı can yerine*⁹

“Evinin savunan kişi, on askere bedeldir” derler. Yuvalarını, vatanlarını savunma hususunda Türk kadınlarının bile neler yaptıklarını öğrenmek için; Kara Fatmaların, Elif Ninelelerin, Saliha Bacıların, Şerife Annelerin...¹⁰ hayatlarını okumak yeterlidir. Namık Kemal'in:

Ecdadımızın heybeti ma'ruf-ı ci-handır

Fıtrat değişir sanma bu kan yine o kandır

Dediği gibi, Şanlı Mehmetçiğin de özünden, cevherinden, mayasından, asaletinden, şecaatinden... bir şey kaybetmediği bir kez daha test edilmiştir.

Bu kadar samimi, bu kadar gayretli ve vatan sevgisiyle, şehitlik aşkıyla dolu olan bir millete de Cenâb-ı Allah nusrat ve yardımını esirgemiştir.

1-Seyit Onbaşının 276.5 kilo top mermisini tek başına kaldırıp nam-luya sürebilmesi,

2-İngiliz taburunun kaybolması,

3-Mehmetçiklerimizin üzerine kullanılması yasak olan zehirli gaz atılınca rüzgarın ters esip, gazı düşman askerlerinin üzerine götürmesi.

4-Almanların boğaza döşediği 377 mayının iş görmeyip, beğenmeyerek depoda bıraktıkları, daha sonra Nusrat Mayın Gemisi tarafından döşenen Türk yapısı 26 paslı mayının dünya tarihini değiştir-

mesi.¹¹

5-Rusların Karadeniz'e Osmanlı gemileri çıkmasını diye İstanbul boğazına döşediği mayınların sürüklenerek Çanakkale boğazına gelmesi ve müttefik gemilerinin korkulu rüyası olması.¹²

Ve benzeri bazı vakialara bakılınca, Mehmetçik üzerine düşen görevi hakkıyla yapmış, Cenâb-ı Allah'ın yardımı da şehit ve gazilerimizin üzerine olmuştur. Bu mutlaktır, realitedir.¹³

Bunu başta general Hamilton ve Çörçil gibi üst düzey düşman yetkilileri de, Çanakkale ve diğer cephe-lerde manevi yardımın ayan-beyan görüldüğünü itiraf etmişlerdir. Son söz şairden olsun:

Çanakkale önünde toplanmış ehl-i salib

Karşısında bir ordu şehit olmaya talib

Şehitlik üstün makam ona paha biçilmez

Kalpte iman oldukça Çanakkale geçilmez

Dipnotlar

- 1 Mâide Sûresi 27-31; M. Asım Köksal, Peygamberler Tarihi, Diyanet Vakfı Yay. Ank. 2004, s.54.
- 2 d'Esperey, Tarık Balıoğlu, Bir Hayal-i Muhal, Tarih ve Medeniyet Der. Aralık 1996,sayı 33, s.29. A. E. Yalman a.g.e. c.2, s.898.
- 3 Hatıralar, Cemal Paşa, İş Bankası Kültür Yayınları, Yayın No: 495, s.427.
- 4 Mehmet Can, Nice Ağustoslara,Tarih ve Düşünce Dergisi,Ağustos 2000 sayı 10,s.7.
- 5 Mustafa Armağan, Osmanlı İnsanlığın Son Adası, DA yayınları, İst.2002, s.212-215.
- 6 Mehmet Niyazi, Kınalı Kuzu, Tarih ve Medeniyet Dergisi, Nisan 1997, sayı 37,s.31.
- 7 Toygar Akman, İlginç Olaylar-Sıradışı Olaylar, Kak-nüs Yayınları, Ekim 2004, s. 232-234.
- 8 İsmail Bilgin, Türk Edebiyatı Dergisi, Mart 2004, sayı 365, s.60.
- 9 Mehmet Akif, Safahat, Yeni Matbaa, İstanbul 1966, s.119.
- 10 Türkiye Gaz. 01.03.1990; İstiklal Savaşında kadın kahramanlar; A.Emin Yalman, a.g.e. c.1, s.760; Sur Dergisi, sayı 290, s.8.
- 11 Mustafa Turan, Destanlaşan Çanakkale, Papatya Yay. İst. 2005, s.47.
- 12 Mustafa Turan, a. g. e. s.47.

KARAPINAR SULTAN SELİM KÜLLİYESİ

Karapınar Sultan Selim Külliyesi adlı eser, Yusuf Küçükdağ tarafından kaleme alınmış ve Karapınar Belediyesi'nin Kültür Yayınları Arasında 3 nolu olarak yayımlanmış, Damla Matbaası'nda 1997 tarihinde basılmıştır. Yazarın ön sözü dışında, kısaltmalar, giriş, sonuç, bibliyografya, indeks ve ekler kısmı yer almakta olup, üç bölümden oluşmuştur. Yukarıda belirtilen kısımlar dahil toplam 189+16= 205 sayfadan meydana gelmiştir.

Dönemin Karapınar Belediye Başkanı Haşmet Okur'un sunuşuna ilk olarak yer verilir. Başkan Okur, sunuşunda Karapınar ilçesinin adını, Sultan Selim Külliyesi'nden aldığına değinir. Eserin yazarının, şimdiye kadar elde edilen bazı genel bilgilerin belgeler ışığında yanlışlığını ortaya koyduğunu belirtir.

Yusuf Küçükdağ, ön söz kısmında Karapınar Sultan Selim Külliyesi'nin, Osmanlı Devri klasik mimarisi açısından önemine değinerek, bu konuda daha önce ciddi bir çalışmanın yapılmadığına işaret etmiştir. Telif eserler orijinal kaynaklara bağlı kalınarak hazırlanır. Eserin dipnot ve bibliyografyasına bakıldığında, daha çok ilk elden kaynaklara ve arşiv belgelerine dayanarak hazırlandığı görülür. Seyahatnameler gibi dönemin şartları dahilinde kaleme alınan eserlerden de istifade edilmiştir. Bunun yanında tetkik ve telif eserlere de başvurulmuştur. Dolayısıyla hemen tamamı belgelerden ve arşiv kaynaklarından yararlanılarak yazıldığına bakılırsa, eserin tetkik eser olduğu söylenebilir.

Eserin günümüzde bir şehir ve ilçe adı olan Karapınar başlığına sahip olmasından dolayı, ilk bakışta yerel, şehir tarihi tarzında bir kitap olduğu akla gelmektedir. Fakat tamamı incelendiği zaman hem yerel, hem genel tarihçilik açısından çalışmanın büyük bir ehemmiyeti haiz olduğu görülmektedir. Zira Osmanlı Devleti'nin çeşitli idari birimleri, buralarda çalışan görevliler ve yaptıkları işlere yer verilirken,

XVI. yüzyılda Osmanlı halkının yaşayış tarzı, sosyal, ekonomik ve kültürel yapısı ve unsurları hakkında geniş malumat edinilebilmektedir. Külliye'nin o dönemdeki rolü, şehircilik açısından önemi yine eserden elde edinilebilecek bilgilerdir. Bu bakımdan eser, hem bir konuda derinlemesine bilgi almak isteyenler, hem de tarihte özellikle Osmanlı tarihinde kullanılan ve sık sık karşılaştığımız kavramların neyi ifade ettiğine değinmesi bakımından önem arz etmektedir.

Karapınar Sultan Selim Külliyesi'nin dil, anlatım ve üslup açısından değerlendirmesi de yapılabilir. Eserde sade bir dil kullanıldığı, anlaşılır ifadelerle yer verildiği görülmektedir. Anlatım da akıcı bir tarzda olup, başından sonuna kadar sıkılmadan bir solukta okumak mümkündür. Üslubun daha çok didaktik yani öğretici şekilde ve analize dayalı olduğu dikkat çekmektedir. Bunun yanında eser, açıklayıcı ve tanımlayıcı bir üsluba da sahiptir.

Eser, Karapınar Sultan Selim Külliyesi'nin yapılış tarihi ve burada yer alan yapılarla sınırlı kalmamıştır. Külliye'nin birçok unsurdan oluştuğu, bu unsurların geçmişten günümüze hangi aşamalardan geçtiği ve hatta günümüze ulaşmış, ulaşmadığı hususunda ayrıntılı bilgiler de verilmiştir. Buradan hareketle kültürel mirasa, kültürel varlıklara ne kadar sahip çıkıldığı da gündeme gelmiştir. Osmanlı döneminde birçok defa tamir ve restore edilen külliye'nin farklı yapılarının, maalesef günümüze kadar ulaşanı, cami ve hamamla sınırlı kaldığı görülür. Aslında yazar, eserin sonunda, "*külliye'nin bulunduğu yerde orijinal haline sadık kalınarak yeniden o devirdeki yapıların inşası*" yönüne gidilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Amaç, günümüze hangi durumda olursa olsun, kültürel zenginliklerimizin kazandırılmasına çalışılmasıdır. Şayet bu mümkün değilse bile, yani günümüze ulaşan kalıntıların olmaması halinde dahi kültürel varlıklarımızın hatırlanması yönünden bu önemlidir.

Sultan Selim Külliyesi'nin inşası ardından, hizmet verdiği dönemde Karapınar şehrinin yaşadığı sorunlarla ilgili ifadeler de

eserde yer almaktadır. Ayrıca o dönemde yaşanan bu sorunlara ne tür çözüm yolları arandığı hakkında bilgiler bulunmaktadır. Elde edilen bilgilerle günümüz şehirciliği arasında kıyas yapılabilir. Karapınar'da geçmişte su sorunu yaşandığı ve iskanla ilgili problemlerin olduğu görülmektedir. Günümüzde de şehrin benzer sorunlarla karşılaştığı bilinmektedir. Ön planda yer alan su sorununun çözülmesine çalışılmakta, bunun dışında şehirde ağaçlandırma faaliyetleri olmaktadır. Tarihte de su yolları inşa edilmek suretiyle soruna çözüm arandığı anlaşılmaktadır. Şehre önceleri ismini veren Pınar'ın sürekli aynı debide akmadığı, hatta bazı yıllar tamamen kurduğu vurgulanmaktadır.

Eserde külliye'nin çeşitli birimleri olduğu belirtilmektedir. Bunlar tabhane, arasta, mektep gibi yapılardır. Külliye'yi şehir içinde şehir gibi tasvir etmek mümkündür. Külliye ve külliye'yi oluşturan yapılarla ilgili olarak, eserde çok sayıda fotoğraf, harita, plan, minyatür, belge ve bilginin bulunduğu görülmektedir.

Bilindiği üzere, önsöz kısmı yazarın eser hakkında görüşlerini içeren bir bölümdür. Önsözde yapılan çalışmanın amacı ve bölümler hakkında bilgiler yer alır. *Karapınar Sultan Selim Külliyesi* adlı eserde yararlanılan birinci el kaynaklar ve bunun dışındaki eserlerin kritiği de yapılabildi. Yazarın incelediği belgeler ve sunduğu fotoğraflar vb. materyallerle ilgili olarak fazla detaya girmediği görülmüştür.

Giriş kısmında, Karapınar'ın yeri, komşuları, Karapınar adının nereden geldiği ve şehrin tarihi hakkında okurlar aydınlatılmıştır. Karapınar, tarihte Pınar, Sultaniye, Kırkpınar adlarını almıştır. Sultaniye olarak şehrin adlandırılması Kanuni Sultan Süleyman dönemine tekabül etmektedir. Hatta şehir, sultanın vefatı ardından bir süre daha, Sultaniye olarak anılmaya devam etmiştir. Şehrin günümüzdeki ismi olan Karapınar, daha önceleri de bilinmektedir. Fakat alınan bir kararla, 1934'ten sonra sadece Karapınar kullanılmaya başlanmış ve günümüze kadar da bu şekilde devam etmiştir.

Osmanlı Devleti'nde şehirler kurulurken sur, cami, çarşı gibi yapıların öncelikli olarak inşa edildiği bilinmektedir. Osmanlı şehirlerinin oluşumunda öne çıkan diğer bir unsur da eserde belirtilmektedir. Aynı zamanda Karapınar temel alınarak şehir tarihi açısından yapılan bir genelleme de okurlarla paylaşılmaktadır. Karapınar'ın, antik kentten ayrı olarak ve antik kentin yanına kurulduğu belirtilmektedir. Bu doğrultuda, Anadolu'da Türklerin kurduğu pek çok yerleşke veya köyün de antik kentin yakınına kurulduğu ifade edilmektedir.

Şehrin oluşumunda surun öncelikli olarak yapıldığı ifade edilmiştir. Hatta sur inşasından sonra şehrin iskânının gerçekleştiği bilinmektedir. Karapınar da bu bilgiyi doğrulamaktadır. Yavuz Sultan Selim zamanında yapılan surun ardından, şehre nüfus iskânı faaliyetleri başladığı görülmüştür.

Karapınar'ın bulunduğu bölgeye, Osmanlı Devleti'nin ilerleme döneminde bir şehir kurulmak istendiği görülür. Fethedilen bölgelere Müslüman halk yerleştirilerek halkın iskânı sağlanmıştır. Bu durum Osmanlı Devletinde şenlendirme olarak isimlendirilmektedir. Bu şekilde Osmanlı'da kullanılan farklı terimlerle de karşılaşılmaktadır.

Karapınar'da iskân sorununun olduğu görülür. Olumsuz iklim şartlarına sahip ve yetersiz bitki örtüsünün bulunduğu bölgelere insanların yerleşmek istemediği veya en kısa sürede yerlerini değiştirmek istedikleri anlaşılmaktadır. Şehzade II. Selim'in Konya valiliği esnasında Karapınar'ın ihyası için farklı yöntemler denenmiştir. Yerleşecek halkın vergiden muaf olması sağlanmıştır. İkamet yerlerini değiştirenlerin cezalandırılmasına karar verilmiştir. İlk iskân faaliyetleri sonucunda nüfus 600'ü, ilerleyen yıllarda ise yani XVI. yüzyılın sonlarında 4590 kişiyi bulmuştur.

Külliye'ye ait özelliklere değinilirken çeşitli alanlarda yazılan farklı eserlere de yer verilmektedir. Bunlardan çoğu nadir eserler olarak karşımıza çıkmaktadır. el-Hac Mehmed Derviş'in kaleme aldığı *Nehcetü'l-Menazil* buna örnek verilebilir. Bu şekilde okurun farklı tetkik ve telif eserleri tanıma fırsatı olmaktadır.

Karapınar Sultan Selim Külliyesi adlı eser oluşturulurken konuyla ilgili farklı kaynakların incelenmiş olduğundan yukarıda söz edilmişti. Fakat bu kaynaklardan elde edilen bilgiler yazar tarafından hemen kabul görüp yazıya geçmemiştir. Öncelikle çeşitli kaynaklarda karşılaşılan bilgilerin doğruluğu araştırılmıştır. Bilginin doğruluğu veya sağlaması diğer kaynaklar ve arşiv belgelerine başvurulmak suretiyle gerçekleştirilmiştir. Örneğin el-Hac Mehmed Derviş'in kitabında, Karapınar için, Sultan Alaeddin'in tahtgâhı ifadesi geçmektedir. Fakat bunun doğruluğu yazar tarafından araştırılmış ve o devirde böyle bir şeyin olmayacağı belirtilmiştir. O dönemde Konya'nın başkent olmamasından hareketle ifadenin yanlışlığı ortaya konmuştur.

Ayrıca bu çalışmada tanımlamalara geniş yer verilmiştir. Bu bağlamda ilk olarak külliye'nin tanımı yapılmıştır. Tanıma göre, bir cami çevresinde oluşturulan imaret, tabhane, hamam, kervansaray, arasta, türbe, mektep, medrese, şadırvan, çeşme gibi yapı

topluluğuna, külliye denmiştir. Külliye'nin önemine vurgu yapılmıştır. Külliye'de bulunan yapıların teker teker tanımı yapılmış, bunun dışında bu birimlerde görev yapan meslek grupları da tanıtılmıştır.

Eserde öncelikle farklı kaynaklarda yer alan ifadelerle değinilmiş, ardından yazar kendi görüşünü ortaya koymuştur. Örneğin külliye'nin banisi hakkında çeşitli rivayetler bulunmaktadır. Bu rivayetlerden burada bahsedilmiştir. Son olarak, yazar külliye'nin Kanuni Sultan Süleyman zamanında, Konya valisi II. Selim emriyle inşa ettirildiği yargısına varmıştır. Dolayısıyla konuların büyük bir titizlikle incelendiği görülmüştür. Aslında mutad olanı, o dönemin hükümdarı kimse yapının veya külliye'nin o padişahın ismiyle anılmasıdır. Yazar ayrıntılı bir şekilde inceledikten sonra mutad olan şeklin dışında hareket edildiğini ortaya koymuştur.

Kitapta dönemin önemli olayları, tarihi hadiseler de gündeme gelmiştir. Bunlardan biri de şehzadeler arasında yani Kanuni Sultan Süleyman'ın iki oğlu, II. Selim ve Bayezid arasında 30 Mayıs 1559 tarihinde Konya civarında meydana gelen savaştır. Bu mücadelede Kanuni Sultan Süleyman'ın, II. Selim tarafında olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla eser, Konya tarihi açısından da ilgi çekici bilgiler içermektedir.

Külliye'nin yapım tarihi de tartışma konusudur. Yazar, ifade edilen çeşitli tarihleri araştırmış, bunların yanlışlıklarını ortaya koymaya çalışmıştır. Bunun yanında, yapıya başlama tarihinin eserin yapım tarihi olarak esas alındığı anlaşılmıştır. Gerçekte külliye'nin inşası 1560 yılında başlamış ve 1563 senesinde tamamlanmıştır. Aynı tartışma külliye'nin mimarı konusunda da yaşanmıştır. Yazar bunu da araştırmaları neticesinde belirlemiştir. Mimarının Mimar Sinan olduğu hakkında genel bir bilgi bulunmaktadır. Fakat bunun yanlışlığı ortaya konmuştur. Ayrıca bu genel bilgiyi doğru bulmamasının gerekçelerini de ortaya koymuştur. Çünkü, Mimar Sinan genellikle İstanbul ve çevresinde çalışmalarını yürütmüştür. Karapınar Sultan Selim Külliyesi'nin gerçek mimarının, Halepli Mimar Cemalettin olduğu ortaya çıkarılmıştır. Bina emininin tanımı yapılmıştır. Bu tanıma göre, padişahın yaptırdığı bina yapımında masrafların hesabını tutan kişi bina emini'dir. Külliye'de çalışan ustaların büyük bir kısmı yerlidir. Yalnızca su değirmeninin yapımı ve işletilmesi için Rodoslu ustalar çalıştırılmıştır.

Bütün bunların dışında, külliye'nin tüm birimlerine yer verilmiştir. Yer verilen birimler arasında hamam da bulunmaktadır. Hamama verilen isim de tartışmalıdır. Yazara göre hamam Valide Sultan Hamamı olarak

anılmamıştır. Bu hamama Sultan Selim Han Hamamı, denilmiştir.

Müellif, ayrıca han ve kervansaray ayrımını yapmış ve bu konunun üzerinde durmuştur. Hanların kervansaraydan farklı olarak odalı olduğunu belirtmiştir. Külliye'nin inşasının da ilk zaman bu şekilde odalı olduğundan bahsetmiştir. Mektepler hakkında da geniş bilgiye yer verilmiştir. Mektepte okuyan öğrenciler aşevinden de faydalanmışlardır. Dolayısıyla külliye'nin birimleri arasında bir bütünlük bulunduğu görülmüştür. Bu şekilde külliye'nin farklı bir fonksiyonu da ortaya konmuştur.

Arasta yani çarşı hakkında da ayrıntılı tanımlama yapılmaktadır. Şehrin külliye'nin bir yapısı olan arasta ile cazibe merkezi haline geldiği anlaşılmaktadır. Bunun dışında yel ve su değirmeni ile unutulan bir kültürel zanaatimiz diyebileceğimiz dink kavramına değinilmiştir. Yazar, dinkin külliye içerisinde ilk yapılan ünite olabileceğini belirtmiştir. Dolayısıyla bazı varsayımlara da yer verilmiştir.

Karapınar, susuzluğa çare aramaktadır. Bu amaçla tarihte su tesisleri inşa edilmiş, uzak yerlerden su sağlanmaya çalışılmıştır. Şadırvan ve çeşmelerden bu bağlamda bahsedilmiştir. Osmanlı Devleti vakıf sistemi ve vakfiyeler ile vakıf görevlileri hakkında geniş bilgi verilmiştir. Vakfın gelirleri köy, mezra ve yaylalardan sağlanmıştır. Elde edilen para da çalışan görevlilere, imaret hizmetlerine, sıkıntı içinde olanlara borç olarak ve külliye'nin tamir ve bakımı için, ayrıca Kur'an-ı Kerim almak amacıyla kullanılmıştır. Vakfın görevlileri mütevellî, kâtip, cabî, kayyım, zabît şeklinde; cami görevlileri imam, hatip, şeyh, vaiz, müezzin, cüzhan, temcidhan, devirhan şeklinde; imaret görevlileri imaret şeyhi, kiler kâtipi, kilerci, tabbah, habbaz, kasap şeklinde, su yolcuları teşkilatı da su yolu nazırı, su yolcu ile, korucu ve mutemed şeklinde sıralanmıştır. Bunların tanımı ve görevlerine yer verilmiştir. Külliye'de bu görevlilerin her birinden kaç adet bulunduğu da değinilmiştir.

Sonuç olarak, Karapınar Sultan Selim Külliyesi adlı eser Karapınar'la aynı adı taşıyan külliye çerçevesinde bir çok noktaya ışık tutmaktadır. Öncelikle külliye kapsamlı olarak anlaşılmaktadır. Tarihi olaylar hakkında bilgi edinilmektedir. Geçmişten günümüze Karapınar şehrinin tarihi ve geçirdiği aşamalar görülmektedir. Bunun dışında, Osmanlı Devleti'nin uzun yıllar ayakta kalmasını sağlayan ve toplumsal ilişki ve yardımlaşmanın güçlenmesine vesile olan vakıflar ve vakıf görevlileri hakkında ayrıntılar bulunmaktadır.

YUSUF KÜÇÜKDAĞ'IN VEZİR-İ ÂZAM PİRÎ MEHMED PAŞA KİTABINA DAİR

Ayşe DEĞERLİ KEÇİCİ
SÜ Sosyal Bilgiler Eğitimi
Anabilim Dalı Araştırma
Görevlisi

“Bilgil ki, evvelâ vüzerâ ve ümerânın başı vezîr-i a’zamdır. Cümlelennin ulusudur. Cümle umûrun vekîl-i mutlakıdır. Vezîr-i a’zam cümleye nâzırdır ve oturmada ve durmada ve mertebede vezîr-i a’zam cümleden mukaddemdir” (Kanun-nâme-i Âl-i Osman).

Osmanlı tarihi ele alınırken yapılanların hemen hepsini padişaha mal etmek haksızlık olur. Devlet gemisinin yürütülmesinde vezir-i azamın rolü büyüktür ki kanunnamede ifade edildiği üzere o, ehl-i örfün en ulusudur.

Türkiye tarihi Selçukîler ve Osmanlılar bazında ele alınırsa, 1281’e kadar olan süreçte, devrin hükümet büyüklerinin genellikle doğudan gelme olduğu; yani İran-Türk medrese ortamında yetişmiş, Türk olmakla beraber Müslüman olan bir zümre olduğu görülür. 1281’den II. Mehmed dönemine kadar ise, hükümet ileri gelenlerinin çoğunluğu kültür ve soy bakımından Türk olan Müslümanlardır. II. Mehmed’in merkezîyetçi düzeni ile birlikte, ehl-i örf kesiminin kökeninde de büyük değişim yaşanmış; Hıristiyanlardan devşirilerek Enderun tedarisinden geçen ve İslâm olan zümre, vezir-i azamlık başta olmak üzere pek çok yüksek mansıplara ulaşmışlardır. Bu noktada, Yavuz Sultan Selim ve Kanuni Sultan Süleyman dönemlerinde vezir-i azamlık görevi icra eden, soy itibarıyla Türk olan Piri Meh-

med Paşa büyük önem arz etmektedir.

Piri Mehmed Paşa’ya dair birkaç kısa makale ve ansiklopedi maddesi mevcut iken, Y. Küçükdağ, kaleme aldığı bu eseri 1994’te bastırılmış, bizlere, Türk milletinin yetiştirdiği bu değerli devlet adamını teferruatı ile tanıma fırsatı sunmuştur.

Vezîr-i Âzam Pîri Mehmed Paşa kitabı VII+260=267 sayfadır. Bir giriş (ss. 1-12), beş kısımdan oluşan birinci bölüm (ss. 13-124), dörder kısımdan oluşan ikinci ve üçüncü bölüm (ss. 125-132, 133-161), iki kısımdan oluşan dördüncü bölüm (ss. 163-193), üç kısımdan oluşan beşinci bölüm (ss. 195-203), bir sonuç (ss. 205-208), bibliyografya (ss. 209-222), indeks (ss. 223-246) ve belgeler (ss. 247-260)den mürekkep bu kitap, alanında orijinal bir üründür. Metin ayrıca, yer yer minyatürler, kitabe fotoğrafları, tablolar, resimler ile de zenginleştirilmiştir.

Kitabı oluştururken kullanılan kaynaklar ayrıca kayda değerdir. Arşiv belgeleri ile birinci elden kaynaklara öncelik verilmiştir. Topkapı Sarayı Müzesi, Başbakanlık Osmanlı Arşivi ve Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi’ndeki konuyla ilgili belgelere ulaşılmış, Konya Şer’iye Sicilleri’nden de yararlanılmıştır. Ayrıca Piri Mehmed Paşa döneminde yaşamış olup olayları bizzat Paşa’dan dinlemiş ya da olayların içinde bulunmuş olan Celâl-zâde Mustafa’nın eseri de bü-

yük ölçüde dikkate alınmıştır. Selim-nâmeler, Süleyman-nâmeler, Tevârih-i Âl-i Osmanlar, Yavuz Sultan Selim ve Kanuni Sultan Süleyman'ı konu alan bilimsel çalışmalar da Y. Küçükdağ'ın kitabının oluşma aşamasında yararlanılanlar arasındadır.

Yazar kitabına genel bir panoroma ile başlamakta (1-12), Piri Mehmed Paşa'nın mensup olduğu Cemâli ailesi hakkında bilgi vermektedir. Birinci bölümde (13-124) Paşa'nın memuriyetten önceki hayatı, devlet yönetimindeki görevleri, emeklilik sonrası yaşamı, eşi ve çocukları, ataları ve şeceresi hakkında ayrıntılı bir anlatım vardır. Kitabın ikinci bölümünde (125-132) Piri Mehmed Paşa'nın ilmî yönü ve şairliği ele alınmaktadır. Üçüncü bölümde

(133-161) Paşa'nın İstanbul, Silivri kasabası, Belgrad kalesi, Konya, Ak-saray, Şam ve diğer başka merkezlerde yer alan hayır eserleri ile İstanbul, Rumeli, Konya ve diğer Anadolu şehirlerinde bulunan vakıflarından bahsolenmektedir. Eserin dördüncü bölümünde (163-193) Piri Mehmed Paşa'nın devlet adamlığı ve askerî kişiliği ele alınmaktadır. Beşinci ve son bölümde (195-203) ise Paşa'nın fikir hayatı, tasavvufu ilgisi ve hoşgörülü mizacı konu edilmiştir.

Özetle, Y. Küçükdağ'ın bilim dünyasına kazandırdığı ve XVI. yüzyılın önemli Türk devlet adamlarından Piri Mehmed Paşa'yı konu eden kitabı, bu alanda önemli bir eksikliği gideren orijinal bir çalışmadır.

Ben bir nefretim

Ben bir nefret miyim?
Bazen kimsesizim.
Ben bir nefretim, ama nedenini bilmem.
Görürüm hissedirim, kelimelerde duymam.
Söylenmeyen bu büyük şey nedir bilmem.
Ben bir kimsesizim.
Bu yüzden mekânlardan mezarlığı,
sevgilerden tutkuyu, aşklardan yaradanı,
düşlerden maviyi severim.
Ama ben bir nefretim.
Nedenini bilmem.
Nefreti sevmem, nefret ederim.

Süheyla ÖNAL
suehyla_onal@hotmail.com

M. Necati Elgin'e Gönderilen MEVLEVÎ MEKTUPLARI -12

HALİL CAN'IN MEKTUPLARI -3

Ali İşık

4.a:

Bismihî
es-Selamü Aleyküm

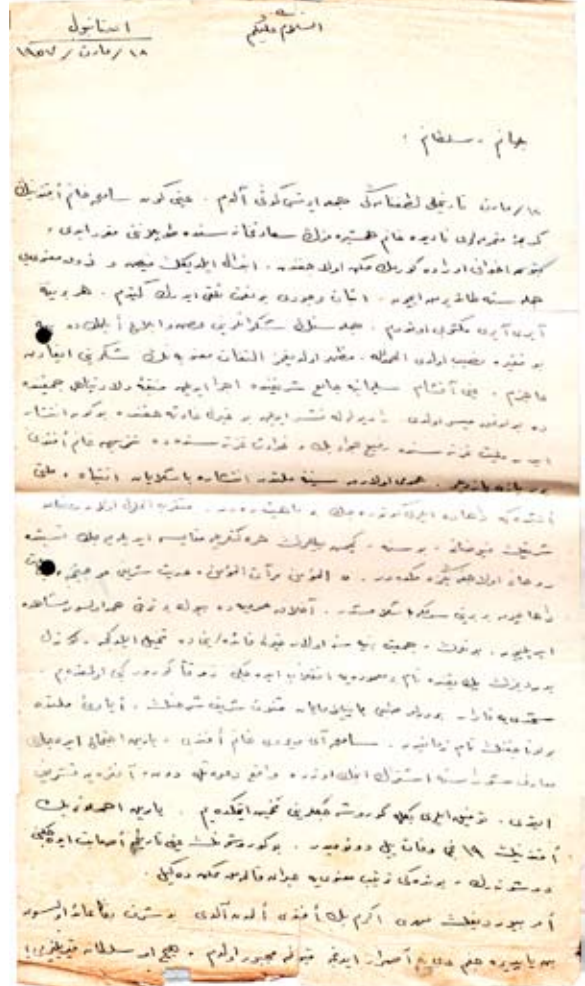
İstanbul

18/Mart/1957

Canım, Sultanım;

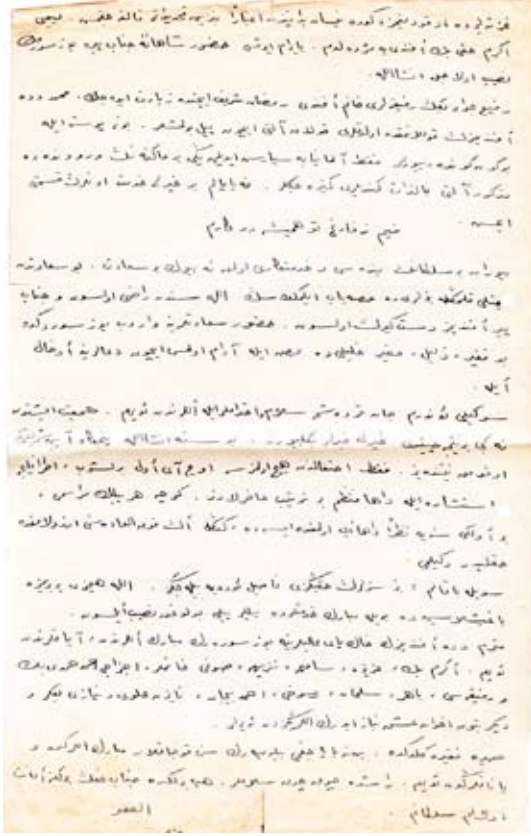
12/ Mart tarihli lütuflamenî cumartesi günü aldım. Aynı gün Samiha Hanımefendi'nin¹ kerime-i muhteremeleri Nadide Hanım hemşiremizin saadethanesinde toplantı mukadder idi; bütün ihvanı orada görmek mümkün olacağından, ibzal eylediğin feyz ile zevk-i manevîyi cümlesine tattırmak için isbât-ı vücûdu bir nimet telakki ederek gittim. Her birine ayrı ayrı mektubu okudum. Cümlesinin şükranlarını arz ve iblağ eylemek de yine bu fakire nasip oldu elhamdülillah. Mazhar olduğumuz iltifat-ı maneviyenin şükrünü ifadan acizim. Aynı akşam Süleymaniye Cami-i Şerifinde icra eyleyen Menkıbe-i Vilâdet-penâhî Cem'iyetinde² de bulunmak müyesser oldu. Radyolarda neşredilen bu hayırlı hadise hakkında bugün intişâr³ eden Milliyet gazetesinde Refii Cevat Bey ve Havadis gazetesinde de Nezihe Hanımefendi⁴ birer yazı yazdılar. Umumi olarak sine-i milletin⁵ intişara başlayan intibâh⁶, milleti elbette ki daha da ileri götürecektir mahiyettedir. Mütekarrübü'l-hülûl⁷ olan ramazan-ı şerifin füyûzâtı⁸, bu sene geçmiş yılların hareketleriyle mukayese edilemeyecek nispette ruhanî olacağına benzemektedir. "المؤمن مرآت المؤمن"⁹ hadisi şerifi mucibince, ...¹⁰ daha çok birbirini sevmeye başlamıştır. Ahlâk-i umûmiyyede büyük bir terakki¹¹ hamdolsun müşahede ediliyor. Bunların cemiyet bünyesine olan hayırlı faydalarını da tahayyül eyledikçe, güzel yurdumuzun pek yakında tam bir ma'mûreye¹² inkılâb¹³ edeceğini zevken görür gibi olmuştum.

Şimdiye kadar bir türlü tabı yapılamayan Mesnevî-i Şerif şerhinin, eyâdî-i millette bulunacağına tam zamanıdır. Samiha Ayverdi Hanımefendi, yarın içtima edecek maarif şurasına iştirak etmek üzere vaki davetle dün Ankara'ya

teşrif etti. Tevfik İleri Beyle görüşceklerini tahmin etmekteyim. Yarın Ahmet Avni Beyefendi'nin 19. vefat yıldönümüdür. Bu görüşmenin aynı tarihe isabet edeceğini düşünerek, bundaki tertib-i manevîye¹⁴ hayran kalmamak mümkün değil.

Emir buyurduğunuz mührü Ekrem Beyefendi elimden aldı bu şeref bana ait olsun, ben yaptıracağım diye ısrar edince kabule mecbur oldum. Hiç o sultan kırılır mı?

4.b:

Gazetelerde okuduğumuza göre nisan bida-yetinden itibaren benzın tahdidatı¹⁵ kalkacakmış. Keyfiyeti Ekrem Hakkı Beyefendi'ye müjdeledim. Bayram ertesi huzûr-ı şâhâne-i cenâb-ı Pîr'e yüz sürmek nasip olacak inşaallah.

Refii Cevat Bey'in refikaları hanımefendi ramazan-ı şerif içinde ziyaret edecek. Mehmet Dede Efendi'mizin kullanmakta oldukları kulak âleti için pil bulmuşlar. Bunu posta ile bugün gönderiyorlar fakat Almanya'ya sipariş edilen yeni bir makinenin vürûdunda¹⁶ da mezkûr âleti bizzat kendileri getirecekler. Ne yapalım bu hayırlı hizmet onların kısmeti imiş.

17 Nisim Zıfarcık Tövesi ve Zıfarcık

buyuran bir Sultan'ın bendesi ve hizmetkârı olmak ne büyük bir saadet. Bu saadetten, kıymetli kalemle bizleri de hisse-yâb¹⁸ eylemektesin Allah senden razı olsun ve Cenâb-ı Pîr Efendi'miz dest-gîrin olsun. Huzûr-ı saadetlerine varıp yüz sürdükte bu fakir, zelil, hakir Halil'i de arz eyle adam olması için dualarına idhâl¹⁹ eyle.

Söyle bakalım; biz sizlerin hakkınızı nasıl ödeyebileceğiz. Allah hepimizi birbirimize bağışlasın da böyle mübarek hizmetlerde yıllar yılı bulunmak nasip eylesin.

Muhterem Dede Efendi'mizin hâk-i pâ-yi âlilerine yüz sürerek mübarek ellerinden ayaklarından öperim. Ekrem Bey, Azize, Samiha, Nezihe, Sofi Hanımlar²⁰, Eczacı Ahmet Hamdi Bey ve refikası, Bahir, Selman, Rüsuhi, Ahmet Bican, Neyzen Ulvi ve Niyazi Beyler ve diğer bütün ihvan aşk ve niyaz ederek ellerinizden öperler.

Sıra fakire geldikte: Ben ne yapacağımı bilemeyerek seni kucaklar mübarek ellerinden ve yanaklarından öperim. Raşit'e de çok çok selâmlar. Hep birlikte cenâb-ı Hakk'ın birliğine emanet olalım sultanım.

el-Fakîr

imza

(Halil Can)

Dipnotlar

- 1 Samiha (Ayverdi): 25 Kasım 1905'te İstanbul'da doğdu. Piyade Kaymakamı (Yarbay) İsmail Hakkı Bey ile Fatma Meliha Hanım'ın kızıdır. Mimar ve tarihçi yazar Ekrem Hakkı Ayverdi'nin kız kardeşidir. Samiha Ayverdi, Süleymaniye Kız Numune Mektebi'nde eğitim gördü; daha sonra özel derslerle eğitimi sürdürdü. Çok iyi derecede Fransızca öğrenerek tarih, tasavvuf, felsefe alanlarında kendini yetiştirdi. Ayverdi, Kubbealtı Cemiyeti (1970) ve Vakfı'nın (1978) kurucu üyesidir. Ayrıca, İstanbul Fethi Cemiyeti, İstanbul ve Yahya Kemal Enstitülerinde faal üyeliklerde bulunmuş, 1966'da Türk Ev Kadınları Derneği'nin kuruluşuna ön ayak olmuş, 1970'de ağaBey'i ile birlikte Kubbealtı Cemiyeti'nin kurulmasını sağlamıştır. 22 Mart 1993 tarihinde ölen Samiha Ayverdi'nin mezarı, İstanbul Zeytinburnu'ndaki Merkez Efendi Camii'nin bahçesindedir. Eserleri (romanları): Aşk Budur, Batmayan Gün, İbrahim Efendi Konağı. Ayverdi'nin çoğunlukla tarihî, tasavvufî ve İstanbul üzerine kaleme aldığı, Kubbealtı Neşriyat tarafından "Samiha Ayverdi Külliyyatı" adıyla çıkan kitapların sayısı 36'dır.
- 2 Menkibe-i Vilâdet-penâhi Cemiyeti: Sığınlan doğumun toplantısı, mevlid töreni.
- 3 intişâr: Yayınlanma.
- 4 Nezihe (Araz): Şair, yazar. 1922 yılında Konya'da doğdu. Ankara eski milletvekili Rifat Araz'ın kızı. Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Felsefe Bölümü'nü bitirdi. 1950'de Resimli Hayat dergisinde gazeteciliğe başladı. Çeşitli gazetelerde fıkra yazarlığı yaptı. Röportajları ve araştırmaları yayımlandı. Meydan-Larousse, Larousse-Gençlik ve Kaynak Kitaplar Yayınevi'nin hazırladığı Türkiye Ansiklopedisi'yle diğer yayınların yapımcısı ve yayımcılığını yaptı. Birçok televizyon dizisinin senaryosunu yazdı.
- 5 sine-i millet: Halk içi, halk kucağı.
- 6 intibâh: Uyanma, uyanış.
- 7 mütekarribü'l-hülûl: Girmesi yaklaşan.
- 8 füyûzât: Feyizler, manevî tecelliler.
- 9 Türkçesi: Mümin, müminin aynasıdır.
- 10 Zimba deliğinden dolayı kelime okunamamaktadır.
- 11 terakki: Gelişme, ilerleme, yükselme.
- 12 ma'mûre: İmar edilmiş, bayındır hâle getirilmiş yer.
- 13 inkilâb: Değişme.
- 14 tertib-i manevî: Manevî düzen.
- 15 tahdidât: Sınırlandırmalar.
- 16 vürûd: Gelme, yetişme.
- 17 Türkçesi: Her an meşguliyettiyim; boş değilim.
- 18 hisse-yâb: Hisselenme, faydalanma.
- 19 idhâl: Dâhil eyle, içine al.
- 20 Sofi (Huri): Hıristiyan ve Arap bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelen ancak bir Müslüman olarak vefat eden Sofi Huri 1897'de Halep'te doğdu. Gaziantep Amerikan Koleji'nden mezun olduktan sonra, İngiltere'de Cambridge'e gitti. Yurda dönüşünde İstanbul Amerikan Bord Neşriyat Dairesi'nde 1923 yılında işe başladı ve aynı müessesede 1970 yılına kadar çalıştı. Kitaplarının çoğu bu yayınevinden çıktı. 47 senelik çalışma hayatında Redhouse Sözlüğü'nün editörlüğü ile pek çok telif ve tercüme eseri yayımlandı. Hepsisi mükemmel seviyede olmak kaydı ile Türkçe, Arapça, Ermenice, Yunanca, Latince, Fransızca ve İngilizce dillerine hâkimdi. Yunanlı eşi ile kısa süren evliliğinden bir oğlu ve bir kızı oldu. 1983 senesinde Atina'da kızının ve oğlunun yanında tam bir Müslüman olarak vefat etti.